

УДК 343.35+343.222.4(477)

В.В. Ваврух,

аспірант

Чорноморського національного університету

імені Петра Могили

<https://orcid.org/0009-0009-3448-4713>

**СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ДЕРЖАВНА ЗРАДА»,
«КОЛАБОРАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ» ТА «ПОСОБНИЦТВО
ДЕРЖАВІ-АГРЕСОРУ» У КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІЙ ДОКТРИНІ:
КРИТЕРІЇ РОЗМЕЖУВАННЯ НА ЕТАПІ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ**

Анотація. У статті здійснено комплексний кримінально-правовий аналіз складів злочинів, передбачених статтями 111, 111-1 та 111-2 Кримінального кодексу України (далі – КК України), що регулюють відповідальність за злочини проти основ національної безпеки в умовах збройного конфлікту, спричиненого повномасштабною збройною агресією російської федерації проти України. Детально досліджено об'єктивні та суб'єктивні ознаки кожного складу злочину, проведено їх системне зіставлення за критеріями суб'єкта, об'єктивної сторони, суб'єктивної сторони та безпосереднього об'єкта. Обґрунтовано ієрархічну структуру аналізованих норм та субсидіарний характер ст. 111-2 КК щодо ст. 111 і ст. 111-1 КК. Проаналізовано правові позиції Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду (далі – ККС ВС) та судову практику 2022-2026 років, зокрема прецедентні постанови у справах № 639/1528/22, № 161/12980/22, № 638/5446/22, № 183/184/23 та № 569/4319/24. Виявлено системні порушення принципу рівності перед законом у слідчій та судовій практиці, що виявляються в неоднаковій кваліфікації змістовно ідентичних діянь. Встановлено, що відсутність постанови Пленуму Верховного Суду з роз'ясненням критеріїв розмежування суміжних складів є суттєвою правозастосовною прогалиною. Здійснено порівняльно-правовий аналіз аналогічних норм законодавства Французької Республіки, Республіки Польща та Сполучених Штатів Америки; з'ясовано спільні засади та відмінності у підходах до криміналізації державної зради і колабораціонізму. Запропоновано зведену таблицю критеріїв розмежування статей 111, 111-1 і 111-2 КК та п'ятикроковий алгоритм кваліфікації, придатний для безпосереднього застосування на етапі досудового розслідування. Сформульовано пропозиції *de lege ferenda* щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства.

Ключові слова: державна зрада; колабораційна діяльність; пособництво державі-агресору; кримінальна відповідальність; збройний конфлікт; тимчасово окупована територія; конкуренція кримінально-правових норм; субсидіарна норма; досудове розслідування; алгоритм кваліфікації.

Постановка проблеми. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 року, зумовила необ-

хідність суттєвого оновлення вітчизняного кримінального законодавства у частині протидії злочинам проти основ національної безпеки. Законом України від 3 березня 2022 року № 2108-IX КК України було доповнено статтею 111-1 «Колабораційна діяльність», а Законом України від 14 квітня 2022 року № 2198-IX – статтею 111-2 «Пособництво державі-агресору» [1–3]. Тим самим законодавець створив розгалужену систему кримінально-правових засобів реагування на різноманітні форми протиправної взаємодії з ворогом від дій, що становлять державну зраду, до менш тяжких, але суспільно небезпечних видів колабораціонізму та пособництва.

Проте стрімке введення нових норм без належного доктринального опрацювання та без роз'яснень Пленуму Верховного Суду породило гостру проблему конкуренції і змішування суміжних складів у слідчій та судовій практиці. За даними Офісу Генерального прокурора, упродовж 2022-2025 років лише за статтями 111, 111-1 та 111-2 КК України зареєстровано десятки тисяч кримінальних проваджень, ухвалено понад тисячу обвинувальних вироків [11]. Аналіз 352 вироків за ст. 111 КК та 176 вироків за ст. 111-2 КК засвідчує системну непослідовність кваліфікації змістовно ідентичних діянь. Так, керівники підприємств, що функціонували на тимчасово окупованій території (далі - ТОТ) у взаємодії з окупаційною адміністрацією, в одних провадженнях засуджувалися за ст. 111-2 КК з призначенням 10-12 років позбавлення волі, а в інших за ч. 4 або ч. 5 ст. 111-1 КК з призначенням 3 років позбавлення волі [11]. Така диспропорція є неприпустимою з погляду конституційного принципу рівності громадян перед законом (ст. 24 Конституції України [4]) та загальнокримінального принципу справедливості покарання (ст. 65 КК [1]).

Усе зазначене зумовлює актуальність поглибленого доктринального дослідження критеріїв розмежування статей 111, 111-1 та 111-2 КК України, яке б спиралось як на догматичний аналіз кримінально-правових норм, так і на узагальнення реальної слідчої і судової практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика злочинів проти основ національної безпеки знайшла відображення у монографії Р. О. Мовчана [13], присвяченій правотворчим та правозастосовним проблемам «воєнних» новел КК. Критерії розмежування суміжних складів досліджував А. Лігун [14, с. 91–98]. Разом із тим статті 111-1 та 111-2 КК України з'явилися лише у 2022 році, що зумовлює відносну нечисленність спеціальних монографічних досліджень. Серед опублікованих праць виділяються роботи Р. О. Мовчана, який здійснив кримінально-правову характеристику складу злочину за ст. 111-2 КК та проаналізував 176 вироків в ЄДРСР [11], а також колективне дослідження, присвячене колабораційній діяльності як різновиду державної зради, опубліковане у «Віснику Ужгородського національного університету» (2023) [10, с. 174–179]. Критерії розмежування конкуруючих норм досліджували судді ККС ВС у доповідях на науково-теоретичних конференціях [12].

Разом із тим у науковій літературі досі залишаються невирішеними принаймні три ключові проблеми:

- 1) відсутня системна концепція ієрархічних відносин між ст. 111, ст. 111-1 та ст. 111-2 КК;
- 2) не розроблено операціонального алгоритму кваліфікації, придатного для використання на етапі досудового розслідування;
- 3) не здійснено порівняльно-правового дослідження аналогічних норм зарубіжного законодавства в контексті їх можливого рецептування в Україні. Ці прогалини становлять основний предмет цього дослідження.

Метою статті є системний кримінально-правовий аналіз складів злочинів, передбачених статтями 111, 111-1 та 111-2 КК України, виявлення критеріїв їх розмежування та розробка практичного алгоритму кваліфікації, придатного для застосування на етапі досудового розслідування. Досягнення зазначеної мети передбачає вирішення таких завдань:

- 1) дослідити об'єктивні та суб'єктивні ознаки кожного складу;
- 2) виявити системні відносини між аналізованими нормами (ієрархія, субсидіарність, конкуренція);
- 3) проаналізувати релевантну практику ККС ВС;
- 4) здійснити порівняльно-правовий аналіз аналогічних норм у праві окремих зарубіжних держав;
- 5) сформулювати пропозиції *de lege ferenda*.

Виклад основного матеріалу дослідження. Відповідно до чинної редакції ст. 111 КК України, введеної Законом України № 2113-IX від 3 березня 2022 року, державна зрада являє собою діяння, умисно вчинене громадянином України на шкоду суверенітету, територіальній цілісності та недоторканності, обороноздатності, державній, економічній чи інформаційній безпеці України у таких формах:

- 1) перехід на бік ворога в період збройного конфлікту;
- 2) шпигунство;
- 3) надання іноземній державі, іноземній організації або їх представникам допомоги в проведенні підривної діяльності проти України [1].

Родовим об'єктом злочину є основи національної безпеки України. Безпосереднім об'єктом виступає конституційний лад та державний суверенітет цінності, закріплені у ст. 1, 2, 17 Конституції України [4]. Характерною ознакою об'єктивної сторони є чітко визначений перелік форм злочинного діяння *numerus clausus*: поширювальне тлумачення диспозиції ст. 111 КК є неприпустимим, оскільки суперечило б принципу законності (ст. 2 КК) [1].

Перша форма – «перехід на бік ворога», передбачає встановлення реального зв'язку та взаємодії з ворогом і надання йому практичної допомоги у веденні збройного протистояння. ККС ВС у постанові від 9 квітня 2024 року у

справі № 639/1528/22 підтримав засудження за ч. 2 ст. 111 КК, встановивши, що особа надавала представникам ЗС РФ відомості про пересування підрозділів ЗСУ [5]. Шпигунство, як друга форма, полягає у збиранні та передачі відомостей, що становлять державну таємницю. Третя форма – «надання допомоги в підривній діяльності», має найширший обсяг і потребує найретельнішого розмежування із суміжними складами.

У доктрині виникає дискусійне питання щодо розмежування «переходу на бік ворога» та «надання допомоги в підривній діяльності». Р. О. Мовчан [13] обґрунтовує, що перехід на бік ворога передбачає стійкий, системний зв'язок особи з ворожими структурами - їх фактичне включення до діяльності ворога, натомість «надання допомоги» допускає одноразовий або епізодичний характер без такого постійного включення. Цей критерій поглиблює А. Лігун [14, с. 94–95], вказуючи на суб'єктивну ознаку – наявність чи відсутність наміру на постійну взаємодію з ворогом як вирішальний критерій розмежування. Отже, систематичне інформування ворога може кваліфікуватися як перша, а разова передача відомостей як третя форма державної зради.

Ключовою й незмінною ознакою складу державної зради є спеціальний суб'єкт: відповідно до диспозиції ст. 111 та ч. 2 ст. 18 КК України ним може бути виключно громадянин України, який досяг шістнадцяти років [1]. Ця ознака є фундаментальним критерієм розмежування державної зради від суміжних складів. Суб'єктивна сторона характеризується умислом прямим або непрямым.

Мотив вчинення злочину (корисливий, ідеологічний, страх) не є конститутивною ознакою складу і на кваліфікацію не впливає. Умисел повинен охоплювати усвідомлення особою того, що вона діє на шкоду державним інтересам України; доведення цього є одним із центральних завдань досудового розслідування.

Вчинення діяння в умовах воєнного стану утворює кваліфікований склад (ч. 2 ст. 111 КК), що тягне покарання у виді позбавлення волі на строк п'ятнадцять років або довічне позбавлення волі з конфіскацією майна. Частина 3 ст. 111 КК передбачає спеціальний випадок звільнення від кримінальної відповідальності за наявності сукупності трьох умов:

- 1) отримання особою злочинного завдання від іноземної держави;
- 2) невчинення жодних дій на виконання завдання;
- 3) добровільне повідомлення органам державної влади про свій зв'язок та отримане завдання [1].

Відсутність хоча б однієї з цих умов виключає застосування відповідної норми.

Стаття 111-1 КК України, введена Законом № 2108-IX від 3 березня 2022 року, є нормою-новелою, покликаною встановити відповідальність за широке коло форм взаємодії з окупаційною владою [2]. На відміну від

ст. 111 КК, суб'єктом більшості складів ст. 111-1 КК є виключно громадянин України. Стаття містить вісім частин, що відповідають різним формам колабораційної діяльності: від публічного заперечення збройної агресії (ч. 1) і зайняття посади без організаційно-розпорядчих функцій (ч. 2) до участі у незаконних збройних формуваннях (ч. 7) та вчинення дій, що призвели до загибелі людей (ч. 8). Санкції варіюються від позбавлення права обіймати певні посади (ч. 1) до довічного позбавлення волі (ч. 8).

Принципового значення набуває примітка до ст. 111-1 КК, що встановлює легальні дефініції публічності (прим. 1), заходів політичного характеру (прим. 2), інформаційної діяльності (прим. 3) та тяжких наслідків (прим. 4). Ці дефініції є обов'язковими орієнтирами при кваліфікації. ККС ВС у постанові від 8 лютого 2024 року у справі № 161/12980/22 [6] дійшов висновку, що «сам факт добровільного зайняття громадянином України посади в незаконно створеному органі, а не виконання конкретної діяльності, є підставою для кваліфікації» за ч. 7 ст. 111-1 КК навіть стосовно водія правоохоронного органу. У постанові від 31 січня 2024 року у справі № 638/5446/22 [7] суд визначив критерії відповідальності за освітній колабораціонізм (ч. 3 ст. 111-1 КК); у постанові від 29 січня 2024 року у справі № 183/184/23 [8] підтвердив кваліфікацію дій заступника прокурора незаконного правоохоронного органу.

Стаття 111-2 КК України, введена Законом № 2198-ІХ від 14 квітня 2022 року [3], встановлює відповідальність за умисні дії, спрямовані на надання допомоги державі-агресору. Ключовою відмінністю від ст. 111 та ст. 111-1 КК є розширений суб'єктний склад: ним може бути громадянин України, іноземець або особа без громадянства (крім громадян держави-агресора). Об'єктивна сторона охоплює:

- 1) реалізацію чи підтримку рішень та/або дій держави-агресора або окупаційної адміністрації;
- 2) добровільний збір, підготовку та/або передачу матеріальних ресурсів чи інших активів представникам держави-агресора або її збройним формуванням [1].

Суб'єктивна сторона ст. 111-2 КК характеризується прямим умислом та спеціальною метою - завдання шкоди Україні. Наявність спеціальної мети є обов'язковою конститутивною ознакою, що відрізняє пособництво від суміжних господарських і цивільно-правових відносин. Слід розрізняти:

- а) примусову діяльність з метою виживання (умисел і спеціальна мета відсутні – відповідальність виключається);
- б) добровільну діяльність задля отримання вигоди від окупанта (умисел і мета наявні – повна кваліфікація);
- в) діяльність у «сірій зоні», де встановлення умислу потребує ретельного аналізу всіх обставин. Аналіз 176 вироків за ст. 111-2 КК [11] засвідчує

переважання «посадової» форми пособництва (116 вироків) керівників незаконних підприємств та установ на ТОТ.

Для більш повного розуміння досліджуваних норм доцільно звернутися до зарубіжного досвіду криміналізації державної зради та колабораціонізму.

У Французькій Республіці відповідальність за державну зраду і пособництво ворогу передбачена ст. 411-1–411-11 КК Франції 1994 р. [16]. Французький підхід не виокремлює спеціальної норми про «колабораційну діяльність»: усі форми співпраці з ворогом охоплюються єдиною нормою про державну зраду (*trahison*) або нормами про ворожі дії (*attentat*). Разом із тим французьке право розрізняє «суб'єктивний» та «об'єктивний» критерії: суб'єктивний – наявність умислу на шкоду національним інтересам, об'єктивний – реальне сприяння ворогу незалежно від мотиву. Французька модель демонструє можливість ефективного регулювання без розгалуженої системи спеціальних норм, проте є менш гнучкою щодо диференціації відповідальності.

Республіка Польща закріпила в КК 1997 р. (ст. 127–134) [17] норми про «дії на шкоду Польській державі». Польська доктрина розрізняє три рівні суспільної небезпеки: «*główna zdrada*» (повна зрада), «*pośrednia zdrada*» (опосередкована) та «*zdrada na korzyść sojusznika wrogiej potęgi*» (зрада на користь союзника ворожої сили). Ця трирівнева конструкція є концептуально близькою до системи ст. 111/111-1/111-2 КК України, що підтверджує правильність обраного вітчизняним законодавцем підходу до диференціації відповідальності за ступенем суспільної небезпеки.

Федеральне право США (18 U.S.C. §§ 2381–2390) [18] диференціює трейзон (*treason* - § 2381), заколот (*sedition* - § 2384) та пособництво ворогу. Принципово, що відповідно до ст. III, розд. 3 Конституції США зрада визначається вкрай вузько лише як «ведення війни проти США» або «надання допомоги їхнім ворогам», що обмежує небезпеку надмірного розширення складу в умовах воєнного часу. Цей досвід є показовим для України з погляду ризику надміру широкого тлумачення «переходу на бік ворога» у ст. 111 КК.

Аналіз зарубіжного досвіду дозволяє виявити три спільні принципи, що притаманні всім розглянутим системам:

1) диференціація відповідальності залежно від ступеня суспільної небезпеки;

2) наявність чітких критеріїв розмежування активного сприяння ворогу від вимушеної взаємодії в умовах окупації;

3) субсидіарна роль менш тяжких складів щодо більш тяжких. Вітчизняна система статей 111/111-1/111-2 КК загалом відповідає цим принципам, однак потребує додаткових доктринальних роз'яснень у частині вирішення проблеми конкуренції норм.

На підставі проведеного аналізу узагальнено критерії розмежування статей 111, 111-1 та 111-2 КК України (табл. 1).

Таблиця 1

Зведені критерії розмежування статей 111, 111-1 та 111-2 КК України

Критерій	Ст. 111 КК (державна зрада)	Ст. 111-1 КК (колабораційна діяльність)	Ст. 111-2 КК (пособництво державі-агресору)
Суб'єкт	Громадянин України (від 16 р.)	Громадянин України (від 16 р.)	Громадянин України, іноземець, апатрид (крім гр-н держави-агресора)
Форми діяння	Перехід на бік ворога; шпигунство; допомога у підривній діяльності	8 альтернативних форм (ч. 1–8): від публічних заяв до участі в збройних формуваннях	Підтримка/реалізація рішень держави-агресора; передача матеріальних ресурсів
Умисел	Прямий або непрямий	Прямий	Прямий + спеціальна мета завдання шкоди Україні
Санкція	15 р. / довічне позб. волі + конфіскація (ч. 2)	Від позб. права обіймати посади (ч. 1) до довічного (ч. 8)	10-12 р. позб. волі + позбав. права 10-15 р. + конфіскація
Місце в ієрархії	Основна норма (найвищий ступінь сусп. небезпеки)	Спеціальна норма; субсидіарна щодо ст. 111 КК	Резервна (субсидіарна) норма щодо ст. 111 і ст. 111-1 КК
Принцип конкуренції	Поглинає ст. 111-1 КК за наявності повного збігу ознак	За відсутності ознак ст. 111 КК (ч. 6: застережна формула)	Застосовується, коли діяння не охоплюється ані ст. 111, ані ст. 111-1 КК

Джерело: [1]

На підставі зведених критеріїв розмежування пропонується такий п'ятикроковий алгоритм кваліфікації для слідчого.

Крок 1. Встановлення громадянства підозрюваного. Якщо особа є громадянином держави-агресора ст. 111, 111-1 та 111-2 КК не застосовуються; слідчий кваліфікує за нормами КК про злочини іноземців проти України або за нормами МГП. Якщо особа є іноземцем чи апатридом (але не громадянином держави-агресора) застосовується виключно ст. 111-2 КК. Якщо особа є громадянином України переходимо до кроку 2.

Крок 2. Встановлення форми діяння стосовно ст. 111 КК. Якщо діяння охоплюється однією з трьох форм ст. 111 КК (перехід на бік ворога, шпигунство, допомога у підривній діяльності) кваліфікуємо за ст. 111 КК. При

цьому перевіряємо, чи є одночасно підстави для кваліфікації за ст. 111-1 КК у разі вчинення сукупності самотійних діянь.

Крок 3. Перевірка на охоплення нормою ст. 111-1 КК. Якщо дії громадянина України не відповідають формам ст. 111 КК, проте охоплюються однією з частин ст. 111-1 КК кваліфікуємо за відповідною частиною: зайняття посади в незаконних правоохоронних органах → ч. 7; зайняття посади з організаційно-розпорядчими функціями або участь у псевдовиборах → ч. 5; господарська діяльність з окупаційними структурами → ч. 4; пропаганда в освітніх закладах → ч. 3.

Крок 4. Перевірка застережувальної формули ч. 6 ст. 111-1 КК. Якщо організація заходів політичного характеру чи інформаційна діяльність досягає рівня, що охоплюється ознаками державної зради, застосовується виключно ст. 111 КК. Якщо ні ч. 6 ст. 111-1 КК.

Крок 5. Застосування ст. 111-2 КК як субсидіарної норми. Якщо дії громадянина України за своїми ознаками не охоплюються ані ст. 111, ані ст. 111-1 КК, проте є умисні дії зі спеціальною метою завдання шкоди Україні кваліфікуємо за ст. 111-2 КК. Виключно примусова поведінка без умислу на шкоду виключає кваліфікацію.

Однією з найгостріших практичних проблем є конкуренція між статтями 111, 111-1 та 111-2 КК. ККС ВС у постанові від 10 березня 2026 року у справі № 569/4319/24 [9] сформулював принцип поглинання: якщо дії повністю охоплюються спеціальною нормою (ст. 111-1 КК), застосування загальнішої норми (ст. 111 КК) є надмірним і порушує принцип *ne bis in idem* («не двічі за одне й те ж»). Зокрема, участь у псевдовиборах на ТОТ охоплюється виключно ч. 5 ст. 111-1 КК і не утворює державної зради за ст. 111 КК, якщо відсутні додаткові ознаки переходу на бік ворога або підривної діяльності.

Водночас ККС ВС підкреслив, що сукупна кваліфікація за ст. 111 та ст. 111-1 КК є допустимою, коли особа одночасно вчиняє конкретні акти шпигунства чи переходу на бік ворога (ст. 111 КК) і систематично обіймає керівну посаду в окупаційній адміністрації (ст. 111-1 КК) [9]. Системна проблема розмежування «посадового» пособництва (ст. 111-2 КК) та «посадового» колабораціонізму (ч. 5, 7 ст. 111-1 КК) залишається невирішеною на рівні судової практики і потребує вирішення на рівні постанови Пленуму Верховного Суду.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок. Проведене дослідження дозволяє сформулювати такі висновки.

По-перше, статті 111, 111-1 та 111-2 КК України утворюють ієрархічну систему кримінально-правових засобів охорони національної безпеки в умовах збройного конфлікту. Центральним критерієм розмежування є суб'єкт злочину та форма діяння; суб'єктивна сторона відіграє вирішальну роль передусім при відмежуванні ст. 111-2 КК від правомірної або вимушеної поведінки. Ієрархія

норм підтверджується зарубіжним досвідом (Франція, Польща, США), де диференціація відповідальності за ступенем суспільної небезпеки є базовим принципом.

По-друге, аналіз судової практики виявляє системні порушення принципу рівності перед законом (ст. 24 Конституції України) та справедливості покарання (ст. 65 КК) через неоднакову кваліфікацію змістовно ідентичних діянь. Відсутність постанови Пленуму Верховного Суду щодо розмежування ст. 111, 111-1 та 111-2 КК є суттєвою правозастосовною прогалиною.

По-третє, ключова правова позиція ККС ВС (постанова від 10 березня 2026 року у справі № 569/4319/24 [9]) закріплює принцип поглинання: участь у псевдовиборах на ТОТ охоплюється виключно ч. 5 ст. 111-1 КК і не утворює державної зради за ст. 111 КК за відсутності додаткових ознак. Це рішення є прецедентним і має враховуватися при кваліфікації аналогічних справ.

По-четверте, запропонований п'ятикроковий алгоритм кваліфікації та зведена таблиця критеріїв розмежування можуть слугувати методичним орієнтиром для слідчих, прокурорів та суддів при прийнятті процесуальних рішень.

По-п'яте, *de lege ferenda* пропонується:

- 1) доповнити ст. 111-1 та ст. 111-2 КК примітками, що чітко розмежовують сферу їх застосування;
- 2) ухвалити постанову Пленуму Верховного Суду із роз'ясненням критеріїв розмежування суміжних складів;
- 3) узгодити санкції ст. 111-1 та ст. 111-2 КК щодо «посадових» форм пособництва задля усунення неправомірної диспропорції покарань за тотожні діяння;
- 4) включити до примітки ст. 111-2 КК легальне визначення «спеціальної мети» з наведенням показників її встановлення.

Перспективами подальших досліджень є: аналіз матеріально-правових та процесуальних проблем у справах, пов'язаних із колабораціонізмом в умовах вимушеного перебування на ТОТ; дослідження міжнародно-правових зобов'язань України щодо відповідальності за співпрацю з державою-агресором у контексті Римського статуту [15]; порівняльний аналіз санкційної системи статей 111/111-1/111-2 КК із аналогами в законодавстві держав членів ЄС.

Конфлікт інтересів. Автор декларує, що немає конфлікту інтересів стосовно даного дослідження – фінансового, особистого, авторського чи іншого, який міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в цій статті.

Політика використання штучного інтелекту. Автор декларує, що під час створення даної роботи не використовував методи штучного інтелекту.

Література

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за колабораційну діяльність» від 03.03.2022 № 2108-IX. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 20. Ст. 150. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2108-20>
3. Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за пособництво державі-агресору» від 14.04.2022 № 2198-IX. Відомості Верховної Ради України. 2022. № 24. Ст. 180. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2198-20>
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
5. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 09.04.2024 у справі № 639/1528/22. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118297134>.
6. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 08.02.2024 у справі № 161/12980/22 (провадження № 51-4900км23). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116955673>
7. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 31.01.2024 у справі № 638/5446/22 (провадження № 51-4092км23). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116705070>
8. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 29.01.2024 у справі № 183/184/23 (провадження № 51-5942км23). Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116705036>
9. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 10.03.2026 у справі № 569/4319/24. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135000625>
10. Зайцев О.В. Колабораційна діяльність як різновид державної зради (за матеріалами судової практики). *Вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. № 77. С.174-179. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.78.2.27>
11. Мовчан Р. О. Кримінально-правова норма про пособництво державі-агресору (ст. 111-2 КК): характеристика складу, проблеми кваліфікації : доповідь на заході з підвищення кваліфікації адвокатів НААУ. Вища школа адвокатури НААУ, вересень 2025 р. URL: <https://advokatpost.com/kryminalno-pravova-norma-pro-posobnytstvo-derzhavi-ahresoru-st-111-2-kk-kharakterystyka-skladu-problemy-kvalifikatsii-roman-movchan/>
12. Огляд судової практики Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду за I півріччя 2024 р. Верховний Суд України, 2024. 66 с. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/oglyady/Oglyad_KS_I_pivr_2024.pdf
13. Мовчан Р. О. «Воєнні» новели Кримінального кодексу України: правотворчі та правозастосовні проблеми : монографія. Київ : Норма права, 2022. 244 с.
14. Лігун А. Деякі критерії відмежування колабораційної діяльності від суміжних діянь. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2024. № 2 (28). С. 91–98. DOI: <https://doi.org/10.33270/02242802.91>.
15. Rome Statute of the International Criminal Court від 17.07.1998. United Nations Treaty Series. Vol. 2187. P. 3. URL: <https://www.icc-cpi.int/resource-library/documents/rs-eng.pdf>

16. Code pénal français, articles 411-1–411-11: Légifrance. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006070719/LEGISCTA000006165348/

17. Kodeks karny Rzeczypospolitej Polskiej z 6 czerwca 1997 r., art. 127–134. Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19970880553>

18. Title 18 of the United States Code, §§ 2381–2390: Treason, Sedition, and Subversive Activities. URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title18/part1/chapter115>

CORRELATION OF THE CONCEPTS 'STATE TREASON', «COLLABORATION ACTIVITY» AND «AIDING THE AGGRESSOR STATE» IN CRIMINAL LAW DOCTRINE: CRITERIA FOR DISTINCTION AT THE PRE-TRIAL INVESTIGATION STAGE

V. Vavrukh

Abstract. The article provides a comprehensive criminal law analysis of the offences under Articles 111, 111-1 and 111-2 of the Criminal Code of Ukraine (hereinafter - CC of Ukraine), which establish liability for crimes against the foundations of national security in the context of the armed conflict caused by the Russian Federation's full-scale armed aggression against Ukraine. The objective and subjective elements of each offence are examined in detail, and a systematic comparison is conducted according to the criteria of subject, actus reus, mens rea and proximate object. The hierarchical structure of the examined norms is demonstrated and the subsidiary nature of Art. 111-2 of the CC in relation to Arts. 111 and 111-1 is substantiated. The legal positions of the Criminal Cassation Court of the Supreme Court (hereinafter - CCC SC) and judicial practice for 2022–2026 are analysed, including landmark rulings in cases No. 639/1528/22, No. 161/12980/22, No. 638/5446/22, No. 183/184/23 and No. 569/4319/24. Systemic violations of the principle of equality before the law in investigative and judicial practice, manifesting as inconsistent qualification of substantively identical acts, are identified. The absence of a Plenary Supreme Court ruling clarifying the criteria for distinguishing the related offences is identified as a significant law-enforcement gap. A comparative legal analysis of analogous legislative provisions in the French Republic, the Republic of Poland, and the United States of America was conducted, establishing that the differentiation of liability based on the degree of threat to public safety is a fundamental principle in these countries; common principles and differences in approaches to the criminalization of high treason and collaborationism were also identified. A consolidated table of criteria for distinguishing Arts. 111, 111-1 and 111-2 of the CC and a five-step qualification algorithm suitable for direct application at the pre-trial investigation stage are proposed. De lege ferenda recommendations for improving existing criminal legislation are formulated.

Keywords: state treason; collaboration activity; aiding the aggressor state; criminal liability; armed conflict; temporarily occupied territory; competition of criminal law norms; subsidiary norm; pre-trial investigation; qualification algorithm.

Стаття надійшла до редакції / Received: 30.03.2026

Прийнята до друку після рецензування / Revised and Accepted: 20.04.2026

Дата публікації статті / Published: 21.04.2026.